

Zpráva o pobytu profesora Harveyho Whitehouse v Brně

Kateřina Šťastná, FF MU, Ústav religionistiky

Dne 23. února 2009 se zájemcům o kognitivní studium náboženství naskytla příležitost vyslechnout přednášku Harveyho Whitehouse na téma *Why do religions differ?* Tento velmi diskutovaný profesor antropologie z Oxfordské univerzity do Brna zavítal naposledy v září loňského roku, kdy se zde konala 8. konference European Association for the Study of Religions. Zdá se, že se mu v Brně zalíbilo, protože se v relativně krátké době vrátil na půdu Masarykovy univerzity na pozvání Ústavu religionistiky Filozofické fakulty. Zájemce, kteří se dostavili do zasedací místnosti děkanátu, seznámil se svou prací skrze veřejnou přednášku.

Harvey Whitehouse mluvil o svém výzkumu na ostrově Nová Británie v Papui-Nové Guineji, kde žil dva roky v džungli mezi místními domorodci. Studoval jejich kult předků a místní kargo kult. Během svého pobytu byl svědkem zásadní změny v rituálech zkoumané společnosti. Stalo se tak pod vlivem interpretace závažné nemoci jednoho z místních obyvatel.

Poté prof. Whitehouse přešel od poutavého a fotografiemi proloženého líčení svého terénního výzkumu k více teoretickým záležitostem. Rozebíral univerzální rysy náboženských systémů po celém světě. Mluvil také o své teorii modů religiozity.¹ Prof. Whitehouse se posluchačům svěřil, že tuto teorii vyzkoušel i na svých studentech, které vyslal do lesa, aby se tam účastnili jakéhosi rituálu. Jedni ho absolvovali za denního světla, druzí v noci. Studenti pak byli dotazováni na průběh rituálu, aby svými výpověďmi potvrdili, či vyvrátili předpoklady prof. Whitehouse.

Po skončení přednášky následoval workshop, kterého se zúčastnili vybraní studenti religionistiky. Ti si předem nastudovali materiály týkající se probíhajících výzkumů v rámci projektu *Explaining religion*. Jedná se o rozsáhlý projekt, na kterém se podílí velké množství badatelů na poli psychologie, antropologie, biologie a religionistiky. Různou měrou na něm spolupracuje kupříkladu Dan Sperber, Armin W. Geertz nebo Pascal Boyer. Mezi cíle tohoto projektu patří snaha o objasnění původu univerzálních náboženských jevů a jejich variací napříč náboženskými systémy. Zájem výzkumníků se nesoustředí pouze na současné podoby těchto jevů, ale také na jejich proměny v dějinách zkoumaného náboženství a prognózy dalšího vývoje.

Prof. Whitehouse doufal, že mu brněnští studenti během workshopu pomohou nalézt odpovědi na otázky, které během jeho výzkumů vyvstaly. Jedna z nich kupříkladu byla, jak získat z textů a z terénu informace, které by potvrdily, či vyvrátily předpoklad o tom, že imagistický mod religiozity podporuje sociální kohezi. Obdobný problém se týkal i takzvané spontánní exegetické reflexe, tedy vlastního výkladu rituálu u jedince, který se ho účastní. Přes velké úsilí se však

¹ Zájemci se mohou s touto teorií seznámit blíže v překladu článku Harveyho Whitehouse, který vyjde v *Religio* 2/2009.

mladým religionistům nepodařilo předložit uspokojivá řešení. A tak se účastníci shodli, že bude nejlepší, budou-li pokračovat v diskuzi nad sklenkou či šálkem něčeho dobrého.

Není nutné zdůrazňovat, že taková posezení bývají velmi příjemným zakončením podobných událostí. Za méně formálních okolností mají studenti zpravidla větší odvahu zeptat se na něco, co je zaujalo, ať už jim v tom v přednáškovém sále bránila krkolomná angličtina, nebo prostě jen nedostatek odvahy. Navíc mají možnost daného religionistu poznat z jiné stránky.

Brněnští studenti mimo jiné zjistili, že profesor Whitehouse má v oblibě Monty Pythona a poslouchá jazz. Velmi dobře se také vyjádřil o slivovici, kterou pro špatnou výslovnost raději nazýval švestkovým džusem. Smysl pro humor a úsměv na tváři ho neopustily, ani když si někteří studenti dělali legraci z jeho teorií a aplikovali je na velmi světské záležitosti. Nedá se očekávat, že by prof. Whitehouse sepsal knihu o svých znalostech nabytých v Brně, jak naznačoval. Ale doufejme, že se zde objeví častěji, aby se s námi mohl podělit o nové poznatky na poli kognitivní antropologie a religionistiky.